

Kisfaludy Sándor és Károly megzenésített versei

1. MEGZENÉSÍTETT KISFALUDY SÁNDOR VERSEK

Kisfaludy Sándor személye két évszázad távlatából sem jelentéktelen. Még ha a gyakran tévedő, Berzsenyi által lekicsinyített, „kéregkritikájú”-nak csúfolt Kazinczy célba is vette főművét, a Himfy szerelmét, költészete ma sem halványult el egészen. Kodály képzetét is vonzotta két verse, a *Leányszépség*, és *A bereknek gyors kaszási*. Költeményei, ha nem is tárnak fel mély gondolatokat, kétségkívül könnyedén gördülnek, nem mesterkéltek. Mind az irodalmi köztudatba, mind a zenébe főműve, szerelmi versciklusa a *Himfy szerelmei* révén kapcsolódott be. Ennek 12 soros trocheusi lejtésű métruma az ő nevéhez fűződik. Oly dallamos, zengzetes, hogy már az 1822-es Auróra zsebkönyvben ráakadunk egyik dallamosítására. Az 1821 végén Kisfaludy Károly irányításában megjelenő zsebkönyv szerkesztésében tevékeny részt vállalt Sándor is, és így érthető, ha már az I. kötetben megjeljük a *Nemzetnek teste* c. versére Scheiber Károly tollából eredő muzsikáját. Ennek zongorakísérete ritmusban ugyan eléggé egyhangú, de mint az első megzenésítés, említésre méltó.

Költeményei dallamosításában fontos szerep jutott a pozsonyi születésű Spech Jánosnak, aki opera, oratórium, s számos vonósnegyes mellett dalokat is komponált Csokonai, Kisfaludy Sándor verseire. Mint Bécsben és Párizsban élő művész, jól felszívta a korai klasszicizmus stílusát. Az ugyancsak pozsonyi születésű Strunck Pálhoz hasonlóan ő is Haydn József tanítványául szegődött Bécsben. Semmit sem von le művei értékéből, ha ma már ezek nem szerepelnek a hangverseny műsorokon, hiszen a múlt idők muzsikájából csak a kimagasló mesterműveket mentik át. Sokszor a név varázsa is hódít, melyre legékezebb bizonyíték a nagy mesterek nem hiteles műveinek mai sikere. Így pl. a két Hoffstetter műve nem kerülnek műsorra, ám Haydn op. 3 alatti 6 vonósnegyesét sűrűn hallhatjuk, bár azok valóban Hoffstetter kompozíciói. Spech zenei stílusa jól hasonult Haydn-éval, s így őt is az epigonok népes csoportjába sorolhatjuk. Kisfaludy Sándor 8 versének zenéje csak aláhúzza előbb kifejtett nézetünk helyességét. Javarészt *A kesergő szerelem* gyűjteményéből dallamosított, de *A boldog szerelem* ciklusa sem maradt ki tervéből, amint ezt a 171. sz. zenéje igazolja. Valamennyi műdalra sajnos jellemző a többnyire magyartalan ritmizálás. *Napok jönnek* kezdetű énekét jellemzi a sok hangismétlés, mely melodramatikus sajátosságot kölcsönöz neki. Ugyan-

csak sok a hangismétlés *Lybia homokjain*, és *Szüntesd óh sors* dalocskák dallamvonulatában is. Talán a leggyaralóbb prozódiaileg *Nem nyomhatván el tüzemnek*, ahol konzekvensen megnyúlik a szavak végső szótagja, sőt még a hangmagasság is emelkedik ugyanekkor, s így élénken árulkodik a mintául szolgáló Haydn-műdal hatásáról.

Elég sok a króma az *Erdőn, mezőn* c. dalban. A szakaszok végén feltűnő kis kádenciák a korabeli olasz operák „kelléktáraiából” kölcsönöztek. Prozódijára jellemző a következő dalkezdet is: „Erdőn, mezőn zugva dull, full”. Haydn dalainak habitusát akarta „ráhúzni” a magyar műdal első szárnybontásaira.

Kisfaludy szentimentális lírája később a XIX. század végén sem maradt hatástalanul. Siklós Albert, aki a Zeneművészeti Főiskolán Kodállal egyidőben vezette a zeneszerzési tanszakot haláláig, 1942 áprilisig, egyik fiatalkori, 1894-ből való műdalában is feldolgozta az egyik Himfy-strófát. Miután nyugatias hangvételű énekének hangterjedelme túllépte a maximális két oktáv terjedelmet, nem is terjedt el.

Mi ugyan Mátray Gábor jelentőségét jobbra zene-tudományi kutatásaiban méltányoljuk, azonban még sem haladhatunk el szótlánul Kisfaludy megzenésítései mellett. *A jó hamar mulandó* dallamát csellóra és zongorakíséretre írta. Ez tipikus német dal, strófikus formában. Az ismétlést a cselló közjátéka vezeti be. A *Gyermeki idők* kissé recsitativszerű. Operaízü, kádenciákkal telített, parányzókkal kevert a szólama. Ha kolorálásában több hang jut egy szótagra, ez olasz hatásról árulkodik. Sok kromatikával és ékesítéssel telített a férfikari feldolgozású *A rózsza* c. ének, mely a kor Liedertafel stílusában fogant.

A költő születésének centenáriuma 3 Himfy-verset dolgozott fel 4 szólamú férfikarra Schmidt Péter, a miséjéről is ismert pécsi orgonista.

A zongorakíséretes műdalokat megkoronázza Kodály fiatalkori kis melódiája, *A bereknek gyors kaszási*. Miután ez nem jelent meg eredetiben, hanem csupán olasz folyóiratban, olasz műfordítású szöveggel, nem éneklük. Az első világháború előtti évekből 1913-ból való ez, tehát a mester Sturm und Drang időszaka diktálta ütemeit. Egyidős ez a *Megkéssett Melódiák* javarészával. Nem is adhatta ki ezt ebben a sorozatban az alapos önkritikájú szerző. Átlátta a színvonal különbséget a sorozat többi darabja és a szóban forgó ének között. Minket azonban behatóan érdekel Kodály minden megnyilatkozása, ezért mint — fejlődésének is láncszeme —

RIVELAZIONE

ORIGINALITÀ DI FORMA E PITTORALE ESPRESSIONE. LE DUE PARTI
 BALLERINI DELLA GIOVINE SCUOLA MUSICALE MASZARA, SONO
 STATE IN QUELTA CIRCONFERENZA ALTA DI UNO DEI SOGLI MUSICALI
 RAPPRESENTATIVI DELLA SCUOLA. AUTORE DEL «SALMO
 ENIGMATICO» È BOLLIA «FILIPPO MASZARA» RAPPRESENTATA
 CON SUCCESSO NELLA CORRENTE STAGIONE MUSICALE.

Unizionale espressione

Canzile

Pianissimo

ritard.

Un. mod. la. ca. - la. giu. le. u. nel. la. da. -

174 LA LETTERA

an. - li a. se. -

an. - da. - me. nel. la. pa. - ce

ritard.

Un. - pa. nel. Quasi. da. f. ma. nel. la. que. - che

ritard. cresc.

Un. - pi. do. del. re. ve. di. Quasi. da. me. nel. l'om. - ni. ve.

RIVELAZIONE D'AMORE 175

et. - la. noi. fi. d. ce. - la. re. po. mo. po. l'a. - ve. da.

f. ma. -

ritard.

ritard. cresc.

del. po. - da. - li. - na. - bi. - mo.

1. Kisfaludy Sándor—Kodály Zoltán: A bereknek gyors kaszási (1913). Megjelent a La Lettura 1933. évfolyamában.
1. Sándor Kisfaludy—Zoltán Kodály: „A bereknek gyors kaszási” (vertontes Himfy-Lied) — 1913, publiziert von der italienischen Zeitschrift „La Lettura”, Jg. 1933.
1. Une chanson de Sándor Kisfaludy mise en musique par Zoltán Kodály en 1913 (Parue dans La Lettura de l'année 1933)
1. Шандор Кишфалуди — Золтан Кодай: «Быстрые косари в дубравах». (Опубликовано в La Lettura за 1933 год).

megérdemli az elemzést. Ez formailag visszatérés nélküli kéttagú darab, csupán a zongorakíséret végén idézi a szerző a bevezető ütemeket. Nem hallgathatjuk el azonban, e dal lejtése kitér a természetes dallamfordulatok elől. A zongorakíséret merészen alkalmazza az abban az időben még szokatlanul bizarr, disszonánsnak vélt harmóniákat. A szeptimakkord párhuzamok sorozata mixtura jellegű. Ezzel a manier-ral élt gyakran Kodály abban a periódusában, így az ugyancsak 1913-ból való Élet dele, és A közelítő tél dalai kíséretében is. Később Kodály felhagyott, illetve mérsékelte a mixtura hatásokat, vagy érdekesebb beállításban művészibb megoldásokat alkalmazta ennek lehetőségeit.

Kodály másik kis pedagógiai célkitűzésű biciniumában példázza a Himfy-vers rövid feldolgozását. A *Leányszépség* az iskolás diák hallásfejlesztését célozza. Dallamában kicsúcsosodik az éles ritmus. A témát az alsó szólam kezd, majd mindkét szólam tevékeny részt vállal kifejtésében. A színesebb csengés és a szöveg hű értelmezése érdekében a napfényes A-dúr hangnemben végződik a kis bicinium. Kósa György *A havasok oldalán* kezdetű kétszólamú darabja nem követi a Kodály-hasított ösvényt. Dallama jórészt a felső szólamban szárnyal, míg az alsó eléggé hangszeres jellegű kifejezés-telen figurával övezi ezt.

A színpadi zenére sem múlt el nyomtalanul a költő hatása. Részben idetartozik Szentjóni Szabó László *Mátyás király választása* nyomán szerzett daljáték is, mert ebbe beleszótt a szerző Kisfaludy hangulatos verseit is. A csaknem száznegyven esztendővel ezelőtti, 1834. december 15-én színrekerült daljáték zenéjének összeállítása Heinisch József nevéhez fűződik, ám — nagyon helyesen — nem saját, hanem Arnold Györgynek

legalább négy melódiáját dolgozta bele ebbe.¹ Az első felvonás színtere: A rákosi gyűlés, ahol felcsendül a patriotizmustól izzó ének: „*Adj! Isten, hogy a magyar félvilág uralja*”. A szöveg Kisfaludyé, de zenéjének eredete bizonytalan. Isoz szerint Arnold György zeneműve, Major véleménye értelmében talán maga a költő invenciója. A Honművész nem sok jót mondott zenéjéről, a darab mégsem maradt hatástalanul, s a budai színházi bemutatóját több vidéki előadás is követte.²

Ferenc József császár megérkezvén Budára 1865. december 13-án, fogadta a comite főurak hódolatát. Ebből az alkalomból ünnepi előadást rendezett a pesti Nemzeti Színház, bemutatásra került Erkel Sándor, Erkel Ferenc negyedik fiának dalművéből a két elkészült felvonás. Ennek librettóját a költő regéje, a *Csohány* nyomán Irnyi János alakította. Erkel Sándor működése, főleg kiváló operakarmesteri tevékenysége révén mélyen beivódott a köztudatba. Mint zeneszerző sem volt jelentéktelen, hiszen atyja Dózsa c. operája hangszerelését javarészt neki tulajdonítják.

A Fővárosi Lapok kritikusa már a bemutatót követő harmadik napon méltatta az előadást. Dicsérte a Csohányból a szüreti dalt, a szerelmi duettet, a változatos hangszerelést, de kifogásolta a jellemzés erőtlenségét. „Öfelsége” megtapsolta Pauliné szólóját, tetszését nyilvánította, de — elvonult az első felvonás után. Erkel Sándor később sem kísérletezett az operája befejezésével.

A költő életművének legigényesebb és leglátványosabb színpadra vetését kétségkívül Poldini Ede dalművében, a *Himfy*-ben nyertük. Poldini neve valósággal asszociálódik a Farsangi lakodalom című hatásos vígoperájával, melyben sokan az 1924-es bemutató alkalmával a régóta megoldatlan magyar vígopera kiteljese-

2. Harci induló Kisfaludy Sándorné zenefüzetéből.
 2. „Harci induló” (Marschmusik, „Auf zum Kampf”). Handschriftliches Relikt aus dem Musikalienheft von Frau Sándor Kisfaludy.
 2. Marche militaire dans le cahier de musique de Mme Sándor Kisfaludy
 2. Героический марш из нотной тетради жены Шандора Кишфалуды.

dését remélték. Igaz ez azóta kissé megfakult, ma már csupán egy-két hangulatos dala él a köztudatban. Himfy operája 14 évvel későbbi, 1938. április 2-án került sor az ősbemutatóra ugyancsak az Operaházban, de ennek hatása meg sem közelítette az előbbi nagy sikerét.

Egyébként a színpad nem elsőízben szerepeltette a költő személyét, Berczik Árpád prózai darabja, a *Himfy szerelmei* sem maradt annak idején hatástalanul. Poldini Himfyjének librettóját a 20-as években Bodrogh Pál készítette, melyet Mohácsi Jenő gyúrt át operaszövegévé.

Poldini operája lényegében zenés képek tarka egymásutánja a költő életéből. Az opera dallamanyagát azonban nem a népdalok bűvös világából, hanem inkább a régi tánczene reminiscenciájából merítette. Hangszerelése kielégítő, jóhatást keltett az első és második felvonás közötti magyaros közzene. A szerző mammutzenekart mozgósított partitúrájában, de nem vált a hangszerelés javára a sok nehezen játszható vonós-, kürt-, fagott-szólam. Kórusai nem követték az új magyar énekkari irodalom célkitűzéseit, hanem a múlt századi tandalokra, homofon stílusú férfikarok hangvételére emlékeztetnek. Pedig már akkor megújíhódott a magyar kóruskultúra. Az ars nova szellője nem érintette a Svájcban megtelepedett szerzőt. Ő inkább követte az Erkel megkezdette mesgyét, Himfyben is az Erkel dalművek nemes hagyományára épült romantikát képviselte. „Jellemző vonása az egészséges keresetlen dalmosság, a lírai kifejezés közvetlensége” — írta erről bírálataiban a Budapesti Hírlap kritikusa, kiemelve a lakodalmas táncot és a kórus ujjongó énekét.³

Végül még megemlíthetjük Csanády Virgil kitűnően olvasható, összefűzött négy zeneszámból álló kottalapokra jegyzett kéziratát,⁵ melyet előszóval is ellátott, 1910. március 8-ról datálva. Csanády hivatkozott Kisfaludyné Szegedy Róza hangjegy kötetére, a „nagybecsű zenefüzet”-re, melyből a 3. és 4. számú zenedarabot másolta. Az első két szám tehát nem a „költő feleség”

füzetéből való, s másodrendű jelentőségű. Az 1. Rózsa, rózsá c. dal Kisfaludy-versre, de ez eltér az Arany János jegyzte melódiától, bár az is népi eredetű. A 2., Káldytól kölcsönzöttet felesleges volt lejegyezni. A 3. sz. daktikus ritmusával egészen táncszerű. Major Ervin, aki behatóan foglalkozott Kisfaludy Sándor eredeti zeneművével, a Hungaricában, mely a kézirat 4. száma — felismeri Bengráf József indulóját a XII. magyar táncból. Major ezt a sümegi Darnay Múzeumban jegyezte le.⁶ Mindenesetre a Széchenyi Könyvtár Zenei kéziratárában levő anyag teljesebb, hiszen 4 darabot tartalmaz. Nem túlozzuk el ennek jelentőségét, ám ez is beszédes igazolása költőnk zeneszerzetének.

Kisfaludy Sándor hatása tehát nem lekcicsinylendő zeneirodalmunkban sem. Néhány opera, daljáték, 3 férfikar, 2 bicinium, több mint 20 műdal számottevő, még ha irányjelző értékű nem is akad bennük. A költő maga is szenvedélyesen vonzódott a zenéhez, szívesen játszott hegedűjén, melyen bánatosan „húzta” Lavotta s mások verbunkosait. Sőt a francia fogságban kvartettezett is, továbbá más hangszereken, így zongorán, oboán is játszott. Három eredeti zeneművéről is tudunk, melyek közül kettő a fivére, Károly szerkesztésében megjelenő Aurora I. és II. évfolyam (1822—1823) mellékletében nyert publikálást, a harmadik pedig a Nemzeti Zenede kottatárába került, majd az intézet elszegényedése idején az Országos Széchenyi Könyvtár zeneműtára vette át. A 3 darab stílárís hasonlóságaira rámutatott Major Ervin. Az általa publikált kéziratok zongoramű jellemzője a szimmetrikus szerkezet, a párosütemű egységekre különülő szekvenciális jellegű dallamfejlés. Két triós szerkezetű a darab. Ha a költő annyit foglalkozott a zenével műkedvelésből, érthető a zeneszerzők szeretetteljes közeledése is az érzékeny poézisú Himfyversekhez, melyekben a költő kedvelt zeneszerzőjét Haydn József nevét is idézi... (A kesergő szerelem CIX és A boldog szerelem V. éneke 21. versszakában.)⁴

2. MEGZENÉSÍTETT KISFALUDY KÁROLY VERSEK

A reformkori költészet egyik jelentős képviselője Kisfaludy Károly, aki 16 évvel fiatalabb volt Sándor bátyjánál. Mindketten sokoldalú művészek, de míg Sándor hegedülgetett, sőt komponált is, az alig 42 éves korában elhunyt Károly fuvolázott, festegetett a műkedvelő kísérletezést meghaladó készültséggel. A korabeli társadalom dédelgetett nagyhatású íróját tisztelhetjük benne, akinek termékeny munkássága elismerésre készítheti a mai olvasót is, hiszen 1819-ben s a rákövetkező évben 7 drámája került színre. Miután elő- és utójáték, közzene nélkül alig képzelhetünk el e korban sem prózai színelőadást, figyelmünket felkelti a zenei bekeretezésük. Sajnos megbízható adatokban nem bővelkedünk erre vonatkozóan. Ha eredeti zenekari mű nem is, legalábbis régebbi, jól ismert, esetleg nyugati opera nyitánya, vagy más részletek átiratai illeszkedtek a jelenetek elé és közé. Így pl. a Katona József által oly szigorúan, de helyesen megbírált *Ilka*⁷ budai előadásán, 1834-ben Arnold György szabadkai zeneszerző zenés betéteit és nótáit játszották.⁸ A *Csalódások* eperjesi bemutatójának bevezető muzsikájában felcsendült Eötvös József fuvolaszólója is.⁹

A kísérő zenéken kívül tudunk egész estét betöltő zenés darabról is. Az 1820-ban színre került *Kemény Simon* nem is egyféle zenéhez kapcsolódott. Az első igazi magyar opera, a *Béla futása* szerzője, Ruzitska József katonakapitányhoz ehhez írt daljátékát a kolozsvári színtársulat vitte sikerre 1822-ben. Még Arnold Györgyöt is vonzotta a színpad, akinek Kemény Simonja több városban, így 1825-ben Budán, 1834-ben Kolozsvárott és másutt is színre került. Langer Viktor, a Zene-lap egyik szerkesztője fiatal éveiben, lipcsei tanulmányai idején nyitánnyal emlékezett *Iréne* drámájára, mely

ugyanott előadásra is került 1863 május 3-án. Langer jónévű szerző lett, akinek Lipcsében előadott nyitányáról örömmel számolt be a *Zenészet* Lapok is.¹⁰ Később Ögyek álnévvvel jelzett műdalai terjedtek el az országban.

Kisfaludy egyik verse, a *Mátyás deák*, bekerült még a Párizsban meglepedett kitűnő zongoraművész, Bertha Sándor *Mathias Corvin* c. operájába is,¹¹ mely bár sem a párizsi, sem a pesti bemutaton nem ért el nagy sikert, mégis hozzátartozik a magyar dalmű fejlődéséhez. Újabb kutatások felszínre hozhatnak még adalékokat a *Tatárok*, *Kérők* s más drámai előadásainak kísérő zenéjére vonatkozólag. Mert bevezető zene, közbeiktatott kis népies műdal, népdal, tréfás duett, közjáték hozzátartozott a színmű hatásának fokozásához. A közönség is vágyódott kis muzsika után, kívánta azt, még ha a zene nem is a legtisztább forrásból eredt.

A *kérők* iránti érdeklődés máig sem lankadt. A vigjátékból vígopera librettót kreált Kóczián Katalin, aki költői szabadsággal alakított szövegváltozatban bővítette a cselekményt bonyodalmakkal, új alak beállításával. A pandurok elől elrejtőző pataki diák, Gyuri a fiatal, rebellis, felvidéki magyar típusa A librettót a rádió egyik karnagya, Polgár Tibor zenésítette meg. Operája a korabeli városi muzsika, a verbunkos hangvételt követi, s zenéje ügyesen keveri a burleskszerű, bohózatba illő hangfestő részleteket. Kiemelkedik a dalműből az első felvonás kezdeti férfiduett, Máli dala a II. felvonásból, s a *kérők* táncprodukciója, melyek inkább a falusi népzeneire emlékeztetnek. A kritika szerint nem mint opera, hanem „mint daljáték” számíthat sikerre.

A Kisfaludy versek zenéjének első fecskéi Tsukly Mihály és Winkler Károly Angyal dallamaiban jelentkeztek. Egyikük sem amatőr zenész, ami ebben a korban ritkaság, hiszen még később is akadt nem egy olyan zeneszerző, így a tehetséges Simonffy Kálmán, akinek más (Szénfy) harmonizálta dalait. Ha ők nem is

3. Kisfaludy Károly—Mátray Gábor: Tűnő életkorom (1824).

3. Károly Kisfaludy—Gábor Mátray: „Tűnő életkorom” (Wenn die Jahre vergehen), 1824. (l'année 1933)

3. Károly Kisfaludy—Gábor Mátray: Tűnő életkorom (Ma vie fuyante, 1924).

3. Карой Кишфалуди—Габор Матрай: «Жизнь проходящая» (1824).

szakképzett komponisták, legalább hangszerük kitűnő megszólaltatói. Egyéb zeneműveikből is világosan kitetszik a zongorairodalom jó ismerete. A bajor származású Winkler tudását elismerte a XIX. század második felének egyik legjelesebb zenetudósa, Bartalus István is, aki öt kora „legelső zongoristájának és zeneköltőjének” tekintette. Szerinte ugyan „műveit a divat után kapkodó közönség már el is fedelte, pedig műveiben ma is fiatal tűz, fiatal erő lobog”.¹²

A *Róza éneke* és *Óhajtás* Tsukly, *Lakja zárja kedvesemnek* pedig Winkler melódiája. Ha eredetiséget várunk ezektől, csalódunk. Lényegében mindhárom a bécsi műdal visszaverődése, mely nem ritka a múlt századi irodalmunkban. Tsukly szívesen nyújtja ékesítésekkel a szó második szótagját, Winklernél pedig fellép már a vagáns ritmus is, mely annyi népdalunkat jellemzi. A bécsi dal, a schuberti Lied utánrezgése Spech János *Honvágya* is, melynek kíséretében feltűnő akkordváltások is visszavehetőek erre a hatásra.¹³

Más világ tárul elénk, ha Thern Károly, Kralovánszky Mór melódiáit halljuk. Thern ugyan még féllábbal a bécsi hangvételben reked, de megkísérli, — bizonytalanul ugyan — a magyaros ritmizálást a *Mezei virágok*-ban. Kralovánszky dallamsorai háromműteműek és a népies műdalok hatásos számai közé számíthatódnak, s természetesebben gördülnek, mint az említett Thern Károly dala, aki így ritmizál: Szegény szökött kertembe stb. Siklós Albert egyik fiataalkori dala a költő legnépszerűbb versére- *Szülföldem szép határa* bensőséges soraira fogant.

A költő verseire vonatkozó kórusirodalom legrégebb emléke talán Egressy Béni, a Szózat pályadíjnyertes szerzőjének alkalmi darabja az *Otthon* textusára. Egressy a verbunkos muzsika világában érezte otthon magát, s így természetes, ha ennek fordulataira ráismerünk nála.

Ismertetésünk végére marad Kodály vegyeskara a Mohács disztichonjaira. Nem sajnálhatjuk eléggé, hogy Kodály csupán halála előtt 3 évvel nyert kedvet feldolgozására. Nem homályosítja el a 30-as, 40-es évekbeli üde karműveit, de így is megkoronázza a Kisfaludy dallamosításokat. Sűrű ugyan benne az ütemváltozás, de ez nem növeli változatosságát és feszítő erejét. Tekintettel arra, hogy a dinamikai erő bőséges kiaknázást nyer benne, halk tónusban fejeződik be. A darab nélkülözi az igazi tragikai hatást, egysíkú ritmikai megminta-zásával, ám igazi drámai akcentusra a szöveg sem ösztönözheti eléggé a muzsikust.

20 dal, 5 férfikar, 3 vegyeskar, egy bicinium, egy opera és melodráma jelzi Kisfaludy versei nyomát. Ez eléggé kedvező eredménynek számítható, főleg ha az újabb évtizedek zenéjére vetődik tekintetünk, hol a számos megzenésítés a költői termés ma sem szűnő hatásának eredménye.

Természetesen a megzenésítéseknek is megvan a fejlődéstörténetük. A XIX. század 3. évtizedének szolid képzettségű németajkú komponistái, Spech, Tsukly, Winkler kezén még nem olvad össze a vers és zene. Látszat szerint az önállóan elkészült melódia alá került a magyar vers, mely idegenül hat a zene mellett. Ez a „kényszerházasság” nem előnyös. Az 50-es években első félénk tapogatózó lépéseit teszi Egressyék nemzedéke. Ők felhagynak a bécsi stílus átplántálásával, s a magyar városi nemesi és kispolgári társadalmi réteg nótázó hangvételébe kapcsolódnak. Ám a dallamot sokszor indokolatlanul a choriambikus metrumba szorítják, s ez akadályozza a versnek és dallamnak a tökéletes egybeszengését.

Csak a XX. század mesterei ügyelnek már féltő gonddal a prozódia törvényszerűségére, mellyel az új magyar stílus hajnalhasadását segítik elő.

Sonkoly István

JEGYZETEK

¹ Honművész. 1834. 25. sz. és Haraszti Emil: Mátyás király az énekes színpadon. Mátyás Király Emlékkönyv. 1940. 1993. 1.
² Isoz Kálmán: Arnold György. Zeneközöny VI. (1908) 22. sz.
³ Op. [Ottlik Pálma]: Himfy. Budapesti Hírlap 1938. ápr. 13.
⁴ Major Ervin: Fejezetek a magyar zene történetéből. Bp. 1967. 150., és 153. l.
⁵ Csanády Virgil kézírata: OSZK. Ms. Mus. 3497.
⁶ Major E., i. m. 245. 1.
⁷ Császár Elemér: A magyar irodalmi kritika története. 1925. 88. 1.

⁸ Haraszti Emil: Mátyás király az énekes színpadon. Mátyás Király Emlékkönyv. Franklin k. 1941. 494. 1.
⁹ Pulszky Ferenc: Életem és korom I. köt. 2. 1880. 27. 1. Idézi Major E., i. m. 256. l.
¹⁰ Zenészeti Lapok III. (1863) 3. sz. 266. l.
¹¹ Haraszti Emil i. m. 510. l.
¹² Bartalus István: Winkler Károly. Az Ország Tükre I. (1862) 20. sz.
¹³ Bartalus István: Magyar Orpheus. Pest, 1869.

FÜGGELÉK

Megzenésített Kisfaludy Sándor versek a verscímek betűrendjében. (Külföldi dallamosítások nélkül.)

A BEREKNEK GYORS KASZÁSI

Kodály Zoltán én. zg. 1913. Olasz fordításban. La Lettura XXXXIII. 1933. (N 4. 312—315. l.)

A HAVASOK OLDALÁBAN

Kósa György bicinium. Kiss Lajos: Kétszólamú kórusgyűjt. Bp. 1955.

A JÓ HAMAR MULANDÓ

Mátray Gábor én. Ms. Mus. 1053.

A KÜLFÖLDÖN NYOMOROGVA

Spech János én. zg. Hat magyar dal Klavir kísérettel. Pest. Miller k.

A NEMZETNEK TESTE A NÉP FEJE

Schreiber Károly én. zg. Auróra 1822. 3. melléklet.

A RÓZSA

1. Mátray Gábor fkar. 1829. Kéz. Ms. Mus. 1343.
2. Arany János népdalgyűjt. Kodály-Gyulai kritikai kiadásában Bp. 1952. II. 6.
3. Csanády Virgil kéziratában én. zg. Ms. Mus. 3497.

BOLDOG VALÉK

Spech János én. zg. Hat magyar dal. Továbbá Tóth István kéziratosa énekes könyvében, Ariák és Dallok. 1832—1841. 90 l. M. Tud. Ak. Kézirattára.

ÉLET RÖPTE

Mátray Gábor fkar. 1829. Kéz. Ms. Mus. 1352.

EMBER HÁT MÉG DICSEKEDHETSZ

Spech János i. m.

ERDŐN MEZŐN

Spech János i. m. és Tóth István i. m. 105 l.

ÉDES KÍNOS EMLÉKEZET

L. van Beethoven harmonizálta a népdalt 1823. Neues Volksliederheft Leipzig. Breitkopf E. 1941.

GYERMEKSÉGEM SZÉP IDEI

(Gyermeki idők)

1. Mátray Gábor én. zg. 1827. Ms. Mus. 1362
2. Kardos István én. zg. Kéz. Zeneműv. Főisk. kv. 26763.

HALLOTTAM ÉN SZÉP SZAVÁNAK

Kardos István én. zg. 14 dal c. gyűjt. Szerző k.

LEÁNY SZÉPSÉG

Kodály Zoltán b. Bicinia Hung. 1941. I f. 59 sz.

LYBIÁNAK HOMOKJAIN

Spech János i. m.

NAPOK JÖNNEK

1. Adler György én. zg. Három eredeti magyar dal. Pest 1837. 3 sz.
2. Spech János én. zg. i. m.

NEM NYOMHATNÁM EL TÜZEMMEL

Spech János i. m.

NEMZETI ÉNEK

Arany János: Népdalgyűjt. I. 76. Kéziratának vált. az Erdélyi Múzeumban és Bartalus I. Magyar Népd. Egyetemes Gyűjt. 1896. VII. 36 l.

SZÜNTESD ÓH SORS

Spech János én. zg. i. m.

OTT AHOL ÉN NEVELKEDTEM

1. Spech János én. zg. i. m.
Spech János és Schreiber Károly dalait ismét közölte Bartalus István: Magyar Orpheus, Pest 1869.
2. Siklós Albert én. zg. 1894. Ms. Mus. 2074. és 2658.
Schmidt Péter 3 férfikara, amelyet az Apolló c. folyóirat részére komponált. Vö.: Isov Kálmán: Zenei levelek: Magyar Nemzeti Múzeum k. 1921. 1208 sz. levél.

SZÍNPADI MŰVEK

1. Heinisch József—Arnold György: Mátyás király válasza. Kéz. 1832.
2. Spech János: Ines és Pedro a Tátika nyomán.

3. Erkel Sándor: Csobánc c. operája Irnyi János librettója nyomán Kisfaludy regéje alapján. Bemutatója a pesti Nemzeti Színházban 1865. XII. 13.
4. Poldini Ede: Himfy. 1934. Kéz. vezérkönyve Ms. Mus. 2197.

SZEMÉLYÉRE VONATKOZÓ ZENEMŰ

Erdélyi János: Kisfaludy Sándor ünnepén: Egressy Béni fkar. Ms. Mus. 186 és 1419.

Megzenésített Kisfaludy Károly versek a címek betűrendjében

A BIMBÓBÓL VIRÁG LESZ

Thern Károly: Mezei virágok én. zg. Wagner József k. Pest.

A RÁKOSI SZÁNTÓ

Mentovich Gyula fkar. Apolló VI. 218 sz.

A SZELLŐHÖZ

Várföldi Elek: fkar. Apolló III. 101 sz.
Földváry Miklós én. zg. Auróra 1824.

BIZTON NÉZZEN ELŐRE

Halmos László: egyn. vagy vkar. Győr, V. Tanács k. 1963

GYÁSZDAL (EMLÉKEZÉS)

Mihó Ernő: fkar. Apolló 1937. 782 sz.

HEJ VIOLÁM

1. Kralovánszky Mór: én. zg. Hat eredeti magyar nemzeti népdal. Pest 1856.
Önkényes változtatással közli Szini Károly: Magyar nép dalai... Pest 1865. 150 l.
2. Hollósy Kornél: én. zg. op. 53. Kéz. 1932.

HEJ CSICSERGŐ KIS MADÁR

1. Greizinger Iván: fkar. Apolló II. 83.
2. Lisznyay Szabó Gábor: fkar. MDEOSZ k. Az 1940 évi győri dalosverseny kötött kara.
3. Hollósy Kornél: én. zg. Kéz. 1932.

HONVÁGY

1. Bartay András: én. zg. Eredeti Népdalok. Pest 1833.
2. Spech János: én. zg. Auróra 1823. 35 l.
Újból: Bartalus I.: M. Orpheus. 108 l.

HÚSVÉT UTÁN

Limbay Elemér: Magyar Dal-Album Litolf E. III. 1882.

KARÁCSONY ÉJSZAKA

Kerner Jenő: Melodráma zg. Klöckner k.

KÉSŐ BÚ (DAL)

Bräuer Ferenc: én. Auróra 1831.

LAKJA ZÁRJA KEDVESEMNEK (CSALÓDÁS)

Winkler Angyal én. zg. Auróra évk. 1828. és Bartalus I. Magyar Orpheus. Pest 1869. 166—169. l.

LYÁNYKA ÉDES

Hollósy Kornél: én. zg. Kéz. 1932.

MESSZE FÉNYLIK A BALATON

Feigler Géza: zg. Apolló III. köt. 1874. 8 sz. 60 l.

MI FÜSTÖLÖG OTT A SÍKON

Egressy Béni: én. zg. Rózsavölgyi k.

MOHÁCSI DAL

Faller János én. zg. Bartalus I. Magyar Orpheus. 162—164. l.

MOHÁCS

1. Kodály Zoltán: vkar. Z. 1965.
2. Halmos László egyn. Népm. Int. 1964.

ÓHAJTÁS

Tsukly Mihály: én. zg. Auróra évk. 1826. Újból: Bartalus I. Magyar Orpheus. Pest 1869. 153—154. l.

OTTHON

Egressy Béni: egyn. kar. Deák: Emke daloskönyv Harmonia k. 1914. 84. l.

PÁRTÜTŐK

Ebből a vígjátékból opera szöveget alakított Goldmark Károly részére Váradi Antal, de ez félbemaradt. (Vö. Koch Lajos: Goldmark bibl. Föv. Nyilv. Könyvtár 49. sz. kiadv. 1930. Előszó.)

RÓZA ÉNEKE

Tsukly Mihály: én. Auróra évk. 1825. Ismét publikálta Bartalus a Magyar Orpheusban.

SÁRGA LEVÉL

Greizinger I. fkar. Apollo 1890. 82—83. sz.

SZÜLŐFÖLDEM SZÉP HATÁRA

Siklós Albert: én. zg. OSZK. Ms. Mus. 2074.

TÚNÓ ÉLETKOROM

Mátray G.: 1826. Kéz Ms. Mus. 1347.

VÁNDOR DALA

1. Kohányi (Kohn) Sámuel 10 eredeti magyar dal. Pest 1860. Herz ny.
2. Wusching Konrád: fkar. Előfiz. felh. Zenészeti Lapok VII. (1868) 38 sz. jún. 21.

VAN EGY KINCSE ÉLETEMNEK

Kósa György: bicinium. Kiss Lajos: Kétszólamú Kórusgyűjtemény. Bp. 1952.

VEDD SARLÓDAT ÉDES KINCSEM

Limbay Elemér: Magyar Dal-Album. Litolf E. III.

VIRÁGÉNEK CÍMEN

Soproni József: vkar.

VIGASZTALÓ DAL

Földváry Miklós: én. zg. Auróra 1824.

RÖVIDÍTÉSEK

Ak. Akadémiai
E. Edition
Egyn. Egyneműkari mű
Én. zg. Ének zongora kísérettel
Fkar. Férfikari mű
Ms. Mus. Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtárának

kéziratgyűjteménye
Vkar. Vegyeskari mű
Z. Zeneműkiadó
Zkar. Zenekar
Ha nem említjük meg a megjelenés helyét a zeneművek után, Budapest értendő.

Vertonte Gedichte von Sándor und Károly Kisfaludy

Es naht die 200. Jahreswende der Geburt des ungarischen Poeta laureatus, Sándor Kisfaludy. Der in der transdanubischen Stadt Sümeg geborene Dichter hat seinen Namen besonders durch seinen Verszyklus „Himfy's auserlesene Liebeslieder“ bekannt gemacht. Der Zyklus besteht aus den beiden Teilen „Unglückliche Liebe“ und „Glückliche Liebe“. Vom ersten Teil wurden mehr Liebeslieder vertont als vom zweiten Teil. Die Vertonung von Kisfaludy-Dichtungen begann bereits zu Lebzeiten des Dichters, u.zw. 1820 durch Plachy, 1822 durch Schreiber. Besonders der aus Pozsony gebürtige und durch seine Quartett-Kompositionen bekannte Haydn-Schüler, János Spech vertonte zahlreiche Himfy-Lieder.

In jüngster Zeit brachten die beiden ungarischen Tondichter Kodály und Kósa auch zwei Biciniumen zu Ehren.

Die bedeutendste Vertonung ist Poldini's Operndichtung „Himfy“. Im Ausland machte er seinen Namen besonders durch die Oper „Faschingshochzeit“ bekannt. Seine Himfy-Oper wurde vom Budapester Opernhaus im April 1938 zur Erstaufführung gebracht.

Übrigens versuchte sich Sándor Kisfaludy ebenfalls in der Tondichtung, zumal er auf mehreren Musikinstrumenten zu spielen wußte.

Sein Bruder Károly war um 16 Jahre jünger. Beide erwarben sich in der Geschichte der ungarischen Dichtkunst ehrenvolle Namen. Károly Kisfaludy's Name ist besonders für die Entwicklung der ungarischen dramatischen Dichtung bedeutend. Seine Dramen gelangten immer mit musikalischen Einlagen zur Aufführung. Bei der Uraufführung seines Dramas „Csalódások“ (Die Täuschung) in der oberungarischen Stadt Eperjes spielte selbst József Eötvös im einführenden Teil auf der Flöte. Manche seiner Dramen, so auch das „Simon Kemény“ betitelte, wurde im Laufe der Zeit mit verschiedenen Begleitmusiken aufgeführt. Die Erstaufführung fand am 22. Juni 1821 in Pesth und am 27. Juni desselben Jahres in Buda statt.

Károly Kisfaludy's Gedichte wurden vielleicht häufiger vertont als jene seines Bruders. Eines seiner Gedichte, „Mátyás deák“ (Studiosus Matthias), gelangte sogar in das Textbuch des von Sándor Bertha, eines in Paris wirkenden ungarischen Komponisten mit dem Titel „Matthias Corvinus“ komponierten Singspieles. Komponisten der ersten Vertonungen waren M. Tsukly, János Spech, Károly Angyal Winkler. Letzterer stammt aus dem Bayernland und hatte den Ruf eines hervorragenden Pianisten. Jedenfalls sind die ersten Vertonungen der Gedichte ihr Werk.

Die beiden Brüder erkannten sogleich die große Bedeutung der Vertonungen. Der von Károly Kisfaludy redigierte Almanach „Aurora“, den übrigens der ältere Bruder Sándor auch mit einer Stiftung förderte, veröffentlichte im Anhang die vertonten Gedichte der beiden Literaten. Sie wurden dann 1869 auch wieder in der Zeitschrift „Magyar Orpheus“ (Der ungarische Orpheus) vom ungarischen Musikologen István Bartalus publiziert. Béni Egressy komponierte aus dem Gedicht „Otthon“ (Daheim) das erste gemischte Chorwerk. Von den jüngeren

gemischten Chorwerken ist jenes das bedeutendste, das von Zoltán Kodály — drei Jahre vor seinem Ableben — komponiert wurde und dessen Grundlage die Distichen in Kisfaludy's Dichtung „Mohács“ war. Die Kodály'sche Vertonung paßt sich klangvoll den pulsierenden Rhythmen des Gedichts an, ohne aber die Tragik des Geschehens zu unterstreichen.

Die vertonten Kisfaludy-Gedichte veröffentlichen wir in alphabetischer Reihenfolge ihrer Titel.

István Sonkoly

Les poèmes mis en chant de Sándor et de Károly Kisfaludy

Le bicentenaire de la naissance du poète Sándor Kisfaludy approche. Né à Sümeg, il doit sa célébrité surtout à son recueil de poèmes intitulé *Les amours de Himfy*, formé de deux cycles. Les compositeurs ont mis en chant plus de poèmes de la première partie, des *Amours élégiaques* que de la deuxième qui porte le titre des *Amours partagées*. De sa vie durant, ses poésies inspirèrent déjà les compositeurs, ainsi Plachy en 1820, Schreiber en 1822 mirent en chant plusieurs de ses poèmes. Mais c'est surtout János Spech, célèbre disciple de Haydn, bien connu par ses quatuors à cordes, qui mit en chant nombreux poèmes du recueil Himfy.

Outre ces romances, récemment deux biciniums sont encore nés grâce aux compositeurs célèbres Kodály et Kósa.

Un opéra d'Ede Poldini est le plus important de notre point de vue. C'est son opéra *Les Noces de carnaval* qui rendit connu le nom de Poldini à l'étranger, mais l'Opéra de Budapest présenta en avril 1938 aussi son opéra Himfy. Mentionnons encore que Sándor Kisfaludy qui jouait de plusieurs sortes d'instruments, composait lui-même quelques chansons.

Károly Kisfaludy était le cadet de Sándor de 16 ans. Les activités de Károly et de Sándor sont d'une importance égale dans l'histoire de la poésie hongroise, mais Károly contribuait aussi à l'évolution de notre littérature dramatique. Ses pièces étaient présentées toujours avec des parties chantées. A la première des *Csalódások* (*Déceptions*), à Eperjes, József Eötvös, célèbre écrivain, joua de la flûte en personne. Quelques-uns de ses drames — ainsi p.ex. le

Kemény Simon avaient leurs diverses musiques d'accompagnement.

Les poésies de Károly Kisfaludy étaient peut-être encore plus favorisées par des compositeurs que celles de Sándor. Une de ses poésies, le *Mátyás deák* (Clerc Mathias) passa dans le libretto de l'opéra *M. Corvin* de Sándor Bertha, maître du piano hongrois, installé à Paris. M. Tsukly, János Spech, Károly Angyal Winkler étaient les auteurs des premiers lieder. Winkler était d'origine bavaroise et passait pour un excellent pianiste. Nous lui devons les premiers airs des poèmes. Les frères Kisfaludy connaissaient bien l'importance de la mise en chant, la preuve en est que l'*Aurora*, keepsake rédigé par Károly Kisfaludy (soutenu aussi par la fondation de Sándor) communiquait dans ses suppléments leurs poésies mises en chant. Celles-ci ont été rééditées dans le périodique *Magyar Orpheus* en 1969 par István Bartalus, musicologue du siècle passé.

Nous devons le premier morceau d'ensemble à choeur mixte à Béni Egressy, c'est la mise en chant du poème *Otthon* (Au foyer). Parmi les mises en chant récentes la plus remarquable est celle de Kodály, composée 3 ans avant sa mort, sur les distiques du poème *Mohács*. L'oeuvre de Kodály est d'une excellente sonorité, elle suit parfaitement la cadence, la pulsation des vers, mais n'impose pas l'impression tragique du poème.

Nous donnons les oeuvres mises en musique selon l'ordre alphabétiques des titres de poèmes.

István Sonkoly

Стихи Шандора и Кароя Кишфалуди, переложенные на музыку

Приближается двухсотлетняя годовщина со дня рождения поэта Шандора Кишфалуди. Поэт родился в Шумеге и известен, главным образом, циклом стихов «Любовь Химфи». Цикл состоит из двух частей. Композиторы большей частью писали музыку на стихи первого цикла — «Горькая любовь» и гораздо меньше на стихи «Счастливой любви». Еще при жизни поэта, в 1820 году, Плачи, а в 1822 году Шрейбер написали музыку на слова стихов поэта.

Много стихов переложил на музыку ученик Гайдна, родившийся в Братиславе Шпех, известный, главным образом, своими квартетами.

Кроме песен, есть и два вокальных произведения на два голоса, написанные Кодайем и Кошей.

Наиболее значительным произведением является опера Эде Полдини. Он известен за границей в основном по оратории «Свадьба на масленицу». Его опера «Химфи» была поставлена в Будапеште в апреле 1938 года.

Да и сам Шандор Кишфалуди, игравший на нескольких музыкальных инструментах, пробовал компонировать.

Карой Кишфалуди был моложе своего брата на 16 лет. В истории венгерской поэзии одинаково значительное место занимают и Шандор и Карой. Карой Кишфалуди сыграл значительную роль и как драматург. Драмы его всегда шли с музыкальными вставками. На представлении «Разочарованный» во вступлении играл на флейте Йожеф Этвёш. Одна-две драмы, так «Шимон Кемень», сопровождалась разной музыкой.

Стихи Кароя Кишфалуди сочетались с более разнообразной музыкой. Одно из его стихотворений («Студент Матяш») вошло в сборник песен под названием «Корвин», составленный обосновавшимся в Париже венгерским пианистом Шандором М. Берта. Первые композиторы, написавшие музыку на стихи Кароя Кишфалуди — М. Тшукли, Янош Шпех, Карой Андьял Винклер. Последний, баварец по происхождению, был великим пианистом. Ему мы обязаны первыми песнями. Братья Кишфалуди хорошо понимали значение, которое имела музыка на стихи — ведь под редакцией Кароя Кишфалуди выходил альманах «Аврора» (его поддерживал денежным вкладом и Шандор), в приложении к которому публиковались переложенные на музыку стихи. Их повторно опубликовал в 1869 году в «Венгерском Орфее» музыкальный исследователь прошлого века Иштван Барталус.

Первой музыкальной обработкой для смешанного оркестра на тему стихотворения «Дом» мы обязаны Бени Эгрешши. Среди позднейших симфонических обработок важнейшей является та, что написал Кодай за три года до своей смерти на дистих «Мохач». Опус Кодая хорошо звучит, безукоризненно следует ритму стиха, но не производит трагического впечатления.

Стихи, положенные на музыку, мы приводим здесь в алфавитном порядке.

Иштван Шоколи